

ЕКОНОМІКА ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

INDUSTRIAL ECONOMICS AND ORGANIZATION OF PRODUCTION

УДК 338.45:621.001.76

АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В.А. Сааджан

В.Ю. Коломієць

Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна

Сааджан В.А., Коломієць В.Ю. Аспекти модернізаційного процесу промисловості України в умовах глобалізації.

Досліджено аспекти розвитку промисловості України, здійснено аналіз особливостей та суті модернізаційних процесів та виділені основні напрямки модернізації промисловості.

Ключові слова: модернізація, промисловість, виробництво, системний підхід, аналіз, машинобудування

Saadzhan V. A., Kolomiets V. Y. Aspects of the modernization process of industry in Ukraine in the context of globalization.

Исследованы аспекты развития промышленности Украины, проведен анализ особенностей и сущности модернизационных процессов, выделены основные направления модернизации промышленности.

Ключевые слова: модернизация, промышленность, производство, системный подход, анализ, машиностроение

Saadzhan V.A., Kolomiets V.Y. Aspects of the modernization process of Ukraine in the context of globalization.

Investigated aspects of the development of Ukrainian industry, the analysis of the features and essence of the modernization process, and the main directions of modernization of industry.

Keywords: modernization, industry, manufacturing, system approach, analysis and engineering

На сучасний розвиток економіки негативно впливає діюча фінансова криза, яка торкнулася не тільки фінансових і фондових ринків, вона охопила усі сектори світової економіки, зруйнував таким чином і експортно-імпортні відносини. Усе це створило додаткові проблеми економіки України.

Україна є однією з постачальниць сировинних ресурсів на світовий ринок, тому скорочення загальносвітового експортно-імпортного ринку призвело до виникнення проблем з ВВП, боргових тенденцій, а в свою чергу, відтоку капіталу, що спровокувало девальвації національної валюти зі всіма відповідними наслідками. Ріст ресурсних видів діяльності завдяки добувної промисловості та металургійної галузі за останні десятиріччя призвело до відтягування капіталів на користь цих виробників та неможливості дієвого розвитку високотехнологічних виробництв у переробній промисловості, що надало би підняти техніко-технологічний рівень як підприємств цієї сфери, так і підприємств добувної промисловості. Вирішення цієї проблеми можливо завдяки модернізації промисловості країни.

Модернізаційні процеси та розробка їх механізму є головною опорою сучасного етапу ринкової трансформації промисловості, тому що вона має бути не лише метою, а й моделлю, що містить у собі потенціал довгострокового економічного зростання країни та соціального підвищення рівня життя українців. З погляду цього модернізація та визначення шляхів її втілення є актуальними.

Аналіз досліджень та публікацій останніх років

Модернізаційним процесам їх розробці, удосконаленню та втіленню приділяється особлива увага як з боку уряду, так і вчених. Значний внесок у розв'язання проблеми модернізації промис-

ловості О.І. Амоша, Л.Б. Вардомский, В.М. Геєць, Я.А. Жаліло, Г.Б. Клейнер інші.

Виділення невирішених раніше часток загальної проблеми

Напрацювання в колі модернізаційного розвитку економіки та окремо промисловості охоплюють багато питань, але є аспекти цієї проблеми, які мають науково-прикладний характер та на даний час не вирішено. До таких аспектів можливо віднести визначення системного підходу до процесу модернізації.

Метою дослідження є визначення поняття модернізації, проведення аналізу модернізаційного процесу в Україні, дослідження аспектів модернізаційного процесу промисловості та виділити основні його види.

Виклад основного матеріалу дослідження

Поняття модернізації в пострадянські часи визначалась більш як модернізація обладнання пов'язана з підвищенням його продуктивності, що не зовсім прийнятно щодо сучасних ринкових умов.

В сучасних умовах існують різні підходи до модернізації. Одні вчені модернізацію розглядають як в технічному, так і в соціальному чи управлінському аспектах, тобто як процес переходу від традиційного до сучасного типу та цілісне оновлення [1]. Інші вважають модернізацію як явище прогресу в будь-якій сфері людської діяльності, проте саме поняття має системний характер [2]. Взагалі можна визначити, що процес модернізації не тимчасовий чи разовий захід, а динамічний процес, спрямований на вирішення проблем не лише в короткостроковій, а у довгостроковій перспективі та звичайно розглядають як

трьохрівневу систему [2]. Трьохрівнева система включає :

- модернізацію на рівні економіки країни
- модернізацію на рівні галузі;
- модернізацію на рівні підприємства.

На рівні регіону чи економіки країни модернізація трактується як складний багатоплановий економічний процес, що має системний та комплексний характер. На цьому рівні можливо і необхідно вирішування глобальних проблем стосовно структурних змін у промисловості взагалі або окремо взятої галузі, що надає цілеспрямованості проведення модернізаційних процесів в країні. Оскільки промисловість налічує більше сотні підгалузей і виробництв, то крім структурних змін необхідний системний та комплексний підхід щодо модернізації основних виробничих підприємств, так і допоміжних господарств та управління, тобто розглядати весь технологічний ланцюжок, пов'язаний з повного процесу виготовлення продукції, що можливо здійснювати на рівні галузі, а іноді приймати і міжгалузеві рішення. Модернізація на рівні підприємств розглядається з боку випуску нових видів продукції і/або продукції з поліпшеними характеристиками, підвищення ефективності парку технологічного обладнання, скорочення тривалості виробничого циклу виготовлення продукції, скорочення втрат (продуктивних і непродуктивних), зниження собівартості продукції, оптимізації чисельності персоналу.

Ця трьохрівнева система, на наш погляд, потребує розширення і включення до неї ще один рівень – модернізацію на рівні споживача (рис. 1).

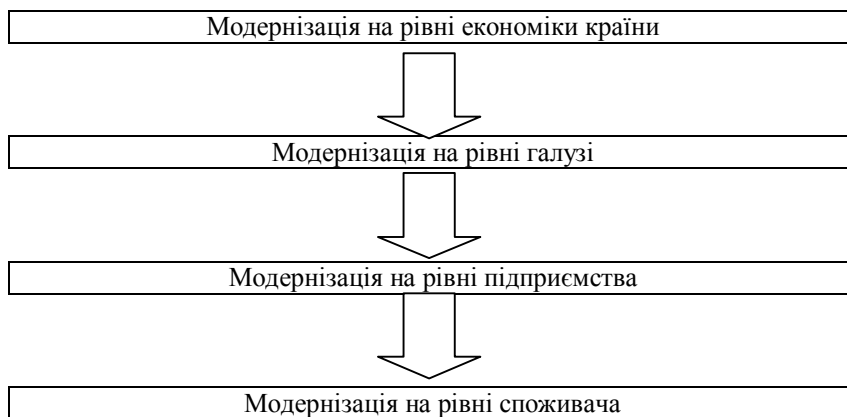

Рис. 1. Види модернізаційних процесів

На четвертому рівні необхідно займатись модернізацією процесу інформування та підготовки споживача. Це дуже важливий момент, тому що модернізація промисловості, галузей, виробництв, підприємств повинна бути не за ради самої модернізації, а спрямована на економічний розви-

ток в цілому. Тільки в такому випадку можливе досягнення симбіозу економічної та соціальної ефективності як підприємства, споживача так і країни в цілому. Модернізація інформування та підготовки споживача трактується нами, як:

— створення умов підготовки щодо підвищення професійного рівня споживача, якщо це необхідно, особливо для інноваційної продукції, що надасть можливість підвищити попит на такі види продукції.

В ринкових умовах процес організації виробництва розширився та включає в собі не лише технологічну складову, а ще сукупність робіт організаційного, економічного та соціального напрямків, що надає модернізації більш комплексний характер, який повинен бути скеровано на високоефективне оновлення виробництва. Модернізація, що скерована на високоефективне оновлення виробництва, включає:

- модернізацію продукції, що випускається;
- оновлення або розширення асортименту продукції;
- удосконалення техніки та технології виробництва;
- створення та впровадження техніки та технологій, що відповідають сучасним вимогам;
- проведення робіт по організації праці та управління, відповідно сучасним вимогам, навикам та професійної підготовці.

При цьому оновлення виробництва, як одна з головних цілей модернізації, повинно розглядатись як джерело соціальної та економічної ефективності діяльності підприємств, що надасть мож-

ливість отримувати високих результатів як підприємствам, так і державі в цілому.

Оновлення окремих виробництв, за допомогою проведення модернізації, також потребує більш сучасних видів сировини, матеріалів та інше, що повинно спонукати деякі підприємства створювати власні сировинні бази або кластери, що більш об'єднає переробну з добувною промисловістю та здійсняться інтеграційні процеси і буде сприяти формуванню цивілізованого ринку.

За допомогою модернізації вирішуються проблеми:

- удосконалення виробничого потенціалу;
- удосконалення системи управління;
- створення кластерних форм організації підприємств;
- формування цивілізованого ринку;
- підвищення конкурентоспроможності продукції;
- підвищення конкурентоспроможності виробництва;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Дослідження операційних витрат реалізованої продукції за видами промислової діяльності свідчать про темп росту витрат який здійснюється у різних галузях промисловості (табл. 1).

Таблиця 1. Аналіз витрат по видам діяльності [4]

Промисловість	Операційні витрати		Матеріальні витрати		Амортизація		Затрати на оплату праці	
	Млн.гр н	Темп	Питома Вага, %	Темп	Питома Вага, %	Темп	Питома вага, %	темп
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Промисловість 2009	786726		61.5		4.6		9.5	
2010	1022907	30.0	64.1	35.5	3.7	5.5	8.5	16.7
Добувна 2009	69198		43.1		10.4		22.4	
2010	88730	28.2	46.2	37.5	9.6	17.8	20.7	18.6
Переробна 2009	540087		75.3		4.1		8.3	
2010	708586	31.2	78.4	36.5	3.3	4.7	7.3	16.4
У тому числі:								
- харчова 2009	144661		76.2		3.6		6.9	
2010	180833	25.0	77.5	27.1	3.2	10.4	6.2	11.8
- легка 2009	7142		57.1		4.3		19.9	
2010	8276	15.9	59.5	20.7	3.8	1.5	19.7	14.7
- виробництво коксу, продуктів нафто переробки 2009	53762.9		89.4		3.1		2.8	
2010	72049.2	34.0	90.9	36.3	2.5	6.4	2.6	21.1
- хімічна та нафтохімічна 2009	47077.1		74.1		4.6		8.1	
2010	61445.5	30.5	75.7	33.5	3.7	4.1	7.8	25.8

- металургійне виробництво 2009 2010	147433 205740	39.5	80.3 84.2	46.3	4.3 3.1	2.2	7.0 5.6	11.7
- машинобудування 2009 2010	80087 106015	32.4	62.6 68.0	43.6	4.1 2.8	-8.6	14.7 13.5	21.7
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води 2009 2010	177440 225591	27.1	26.8 26.5	25.3	3.6 2.7	-5.4	8.0 7.2	15.7

Аналіз операційних витрат довів:

- спостерігається темп росту операційних витрат по промисловості в цілому на 30% (в тому числі: у добувної на 28%, у переробної – на 31%). Найбільш змінилися витрати у виробництві: металургійної промисловості – на 39.5%; коксу та нафтопереробки – на 34%; машинобудуванні – на 32.4%;
- матеріальні витрати складають найбільшу питому вагу у структурі загальних операційних витрат реалізованої продукції усіх видів промисловості (близько 91% при виробництві коксу та нафтопереробки, їх темп росту у 2010 р. становив 36.3%; у машинобудівної промисловості – 68%, це на 5.4% більш ніж у 2009 р. (з 62.6% у 2009 до 68% у 2010 р.); у металургійному виробництві – 84.2%, це ще на 3.9% більш ніж у 2009 р. Усі данні свідчать про випуск матеріалоемної продукції і треба модернізувати технологічні процеси за для необхідності зниження цих витрат;
- амортизаційні відрахування (які характеризують знос основних засобів та можливо за їх допомогою спостерігати за модернізаційними процесами та оновленням техніки та технологій виробництва) у порівнянні з матеріальними витратами показують навпаки зменшення питомої ваги у операційних витратах по усіх видах промисловості, що є достатньо негативним в діяльності більшості виробництв. Однак темп зросту амортизаційних відрахувань спостерігається у добувної промисловості на 17.8%, що свідчить про деякі модернізаційні процеси у цієї галузі, тоді як у машинобудуванні темп зниження цього показника на 8.6%, а питома вага їх в структурі зменшилась з 4.1 до 2.8% , що не є прогресивним та не надає можливості розвиватися цієї галузі відповідно сучасним вимогам. Не задовільно становище і у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води, так амортизаційні відрахування зменшились в структурі з 3.6 до

2.7% і темп їх нарахування зменшився на 5.4%, що свідчить про застарілі основні засоби та не можливості надавати якісні послуги особливо в умовах, що потребують економії природних та енергетичних ресурсів.

Усі ці спостереження – матеріалоемне виробництво продукції, застарілі основні засоби, свідчать про необхідність модернізації машинобудівної промисловості. Це надасть можливість іншим галузям промисловості здійснювати ефективне переозброєння та налагоджувати свої технологічні процеси, зменшити операційні витрати та виробляти якісну продукцію або послуги, що підвищить конкурентоспроможність підприємств особливо в сучасних умовах вступу до ВТО.

Висновки

Проведені дослідження дозволили зробити наступні висновки:

- матеріалоемне виробництво продукції, застарілі основні засоби, свідчать про необхідність модернізації машинобудівної промисловості – це надасть можливість іншим галузям промисловості здійснювати ефективне переозброєння та налагоджувати свої технологічні процеси, зменшити операційні витрати та виробляти якісну продукцію або послуги, що підвищить конкурентоспроможність підприємств особливо в сучасних умовах вступу до ВТО;
- розглянута трьохрівнева система процесу модернізації, на наш погляд, потребує розширення и включення до неї не лише модернізацію на рівні економіки країни, модернізацію на рівні галузі, модернізацію на рівні підприємства, а ще один рівень – модернізацію на рівні споживача, пов'язаної з модернізацією процесу інформування та підготовки останнього, що приведе до досягнення симбіозу економічної та соціальної ефективності як підприємства, споживача так і країни в цілому.

Список літератури:

1. Анпілогова Ж.Д. Особливості модернізаційного розвитку промисловості України // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – №15. – С. 99-101.
2. Федотова В.Г. От догоняющей модернизации к национальной: теоретический аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.perspektivy.info/rus/gos/ot_dogonyaiuscheiy_modernizacii_k_nacionalnoiy_teoreticheskiyu_aspekt_2007-11-7-39-54.htm
3. Вардомский Л.Б. Модернизация экономики в странах СНГ: типы, ресурсы, инструменты // Экономика и прогнозирование. – 2009. – №1. – С. 77-98.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Надано до редакції 13.02.2012

Сааджан Валентина Арамівна / Valentina A. Saadjan
Pusya54@mail.ru

Коломієць Влада Юріївна / Vlada Yu. Kolomiets

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Аспекти модернізаційного процесу промисловості України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / В.А. Сааджан, В.Ю. Коломієць // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 1 (6). – С. 11-15. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n1.html>